

تعاون، سال بیست و سوم، دوره جدید، شماره ۹، بهار ۱۳۹۱

عملکرد مالی و اشتغال‌زایی شرکتهای تعاونی فعال در استان فارس*

جواد مرادی^۱، هاشم ولی پور^۲، مرضیه نعمت الهی^۳

تاریخ دریافت: ۹۰/۵/۳ تاریخ پذیرش: ۹۰/۱۰/۳۰

چکیده

در سالهای اخیر شاهد رشد فزاینده شرکتهای تعاونی و تأکید مسئولان بر اهمیت این شرکتهای بوده‌ایم. اما سؤال اصلی این است که آیا رشد بخش تعاون، با توجه به عملکرد مالی مورد نیاز، جوابگوی نیازهای جامعه بوده و از سویی، دستاوردهای حاصل از گسترش این شرکتهای، در راستای رفع مشکلات و معضلاتی از قبیل بیکاری و افزایش بهره‌وری و کارایی بوده است. بر همین اساس، مقاله حاضر به بررسی روابط اشتغال و عملکرد مالی شرکتهای تعاونی فعال در استان فارس می‌پردازد. جامعه آماری این تحقیق شامل کلیه شرکتهای تعاونی

* تحقیق پایه این مقاله با حمایت وزارت تعاون صورت پذیرفته و مستخرج از پایان‌نامه کارشناسی ارشد حسابداری است.

۱. استادیار گروه حسابداری دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت

e-mail: jmoradi2005@yahoo.com

۲. استادیار گروه حسابداری دانشگاه آزاد اسلامی واحد فیروزآباد

e-mail: h.valipour@gmail.com

۳. کارشناس ارشد حسابداری دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت (نویسنده مسئول)

e-mail: marzie.nematolahy@yahoo.com

فعال در استان فارس بر اساس شرایط در نظر گرفته شده برای انتخاب نمونه و مشتمل بر ۱۳۰۰ شرکت است. از جامعه مذکور بر اساس روش نمونه‌گیری طبقه‌ای تصادفی، تعداد ۷۲۰ شرکت طی دوره ۱۳۸۴ تا ۱۳۸۹ انتخاب شدند.

یافته‌ها نشان می‌دهد که بین سطح اشتغال‌زایی شرکتهای تعاونی در بخشهای مختلف و عملکرد مالی اختلاف معناداری وجود دارد. همچنین عملکرد مالی بهتر در گروه‌های کشاورزی، صنعت و خدمات، منجر به نرخ اشتغال‌زایی بالاتر شده و عملکرد مالی ضعیف در این گروه‌ها، نرخ اشتغال‌زایی آنها را کاهش داده است؛ لذا می‌توان گفت که عملکرد مالی بهتر موجب اشتغال بیشتر به ترتیب در بخشهای کشاورزی، صنعت و خدمات می‌شود.

کلیدواژه‌ها:

اشتغال، عملکرد مالی، شرکتهای تعاونی فعال، نسبت بازده داراییها

مقدمه

با توجه به جایگاه بخش تعاون در نظام جمهوری اسلامی ایران و اینکه دولت در اجرای بند ۲ اصل ۴۳، شرایط و امکانات لازم را برای تشکیل و تقویت شرکتهای تعاونی فراهم ساخته است و هر سال منابع زیادی از بودجه یا منابع بانکی با تضمین دولت به صورت وام بدون بهره به بخش تعاون اعطا می‌شود و همچنین با توجه به تأکید مقام معظم رهبری و اصل ۴۴ قانون اساسی بر اهمیت اشتغال‌زایی، بررسی نقش و جایگاه بخش تعاون در تحقق این اهداف ضروری می‌نماید.

در این زمینه می‌توان گفت که بخش تعاون به‌عنوان یکی از شاخصهای اصل ۴۴، می‌تواند به رشد اقتصادی، اشتغال و سایر زمینه‌ها کمک قابل توجهی کند. شرکت تعاونی به موجب ماده ۱۷ قانون تجارت جمهوری اسلامی ایران، چنین تعریف می‌شود: "شرکت تعاونی، شرکتی است که تمام یا حداقل ۵۱٪ سرمایه‌ی آن به وسیله اعضا در اختیار شرکت تعاونی قرار

گیرد و وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها، شرکت‌های دولتی و وابسته به دولت و تحت پوشش دولت، بانک‌ها، شهرداری‌ها، شورای اسلامی کشوری، بنیاد مستضعفان و سایر نهادهای عمومی می‌توانند جهت اجرای بند ۲ اصل ۴۳ از راه وام بدون بهره یا هر راه مشروع دیگر از قبیل مشارکت، مضاربه و.. اقدام به کمک در تأمین یا افزایش سرمایه شرکت‌های تعاونی نمایند؛ بدون آنکه عضو باشند" (عرفانی، ۱۳۷۰ و ۱۳۸۱).

مسئله اشتغال در کلیه کشورها به‌ویژه کشورهای در حال توسعه، از جمله مسائلی است که بی‌توجهی به آن تأثیرهای نامطلوبی در بافت اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی خواهد گذاشت. به عبارتی، بیکاری پدیده‌ای است که به دنبال خویش، پیامدهای منفی فراوانی را در پی دارد و سرمنشأ بسیاری از معضلات اجتماعی می‌باشد. در ایران نیز یکی از دغدغه‌های اساسی برنامه‌های توسعه، تلاش برای کاهش معضل بیکاری است که همواره به عنوان یکی از اهداف مهم این برنامه‌ها نیز مد نظر بوده است. در بحث اشتغال نیز باید گفت که اشتغال و بیکاری از جمله مقوله‌های اساسی اقتصاد در عرصه جهانی است به گونه‌ای که افزایش اشتغال و کاهش بیکاری یکی از شاخصهای توسعه‌یافتگی جوامع تلقی می‌شود. تعاونیها به‌عنوان سازمانهای مشارکتی، علاوه بر تواناییهای قابل توجه در افزایش کمی و کیفی تولیدات و خدمات، نقش مهمی در اشتغال‌زایی ایفا می‌کنند و لذا توسعه آنها اهمیت فراوانی دارد (اورنگی و همکاران، ۱۳۸۹، ۱۰۱).

در متون اقتصادی، خصوصاً در مورد کشورهای در حال توسعه که دارای نرخ بیکاری دو رقمی‌اند، عرضه نیروی کار پرکشش و مسئله تحلیل نظری اشتغال، معادل تحلیل نظری تقاضا برای نیروی کار است. این موضوع در مورد اقتصاد ایران بیشتر ملموس است چرا که در دو دهه قبل، نرخهای رشد جمعیتی نسبتاً بالایی را تجربه کرده است به گونه‌ای که آثار این رشد جمعیت امروز در بخش اشتغال نمایان است. بنابراین با این فرض که سطح اشتغال، تنها تحت تأثیر متغیرهای طرف تقاضای نیروی کار است، می‌توان به تحلیل اشتغال پرداخت. به

لحاظ نظری، انتظار می‌رود متغیر میزان اشتغال تابع مستقیمی از تولید ناخالص داخلی و سرمایه‌گذاری در بخشهای دولتی و خصوصی باشد (تجلی و همکاران، ۱۳۸۹، ۱۰۶).
 بررسی اجزای نظام اقتصادی در سطح کلان نشان می‌دهد که بخش تعاون، به‌عنوان یکی از بخشهای سه‌گانه اقتصاد کشور، زمینه‌ساز مشارکت مؤثر مردم در فعالیتهای اقتصادی - اجتماعی بوده و نقش تعیین‌کننده‌ای در توسعه فرصتهای شغلی در جامعه داشته است (لهسایی زاده، ۱۳۸۴).

با توجه به حمایت‌های دولت، طراحی الگویی مناسب برای ارزیابی عملکرد مالی شرکتهای تعاونی سرمایه‌گذار در بخش تعاون به‌منظور دستیابی به میزان سرمایه‌گذاری و اشتغال مناسب در این شرکتهای و ارزیابی کارایی سرمایه‌گذاری در بخشهای مختلف تعاون، بسیار مهم است و لذا در این مقاله درصدد یافتن شواهدی از عملکرد موفق شرکتهای تعاونی فعال در استان فارس می‌باشیم. در واقع هدف این پژوهش، یافتن نقاط ضعف و قوت بخش تعاون از منظر سرمایه‌گذاری، اشتغال و عملکرد مالی شرکتهای تعاونی فعال در استان فارس به تفکیک صنایع و بخشهای مختلف است. با انجام این کار می‌توان راهکارها و پیشنهادهایی کاربردی جهت برطرف نمودن مشکلات اشتغال و سرمایه‌گذاری در این بخشها ارائه و کارایی منابع صرف شده آنها را ارزیابی و مقایسه کرد.

علی‌رغم اهمیت بسیار زیاد این عرصه تحقیقاتی، تاکنون در داخل کشور مطالعه‌ای در این زمینه در بخش تعاون صورت نگرفته است. با این همه، در ادامه، به مرور تحقیقاتی نسبتاً مشابه و مبانی نظری خواهیم پرداخت.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

سرمایه‌گذاری منابع کلان در بخشهای مختلف اقتصادی و صنعت، با هدف کسب منافع و افزایش رفاه عمومی و توسعه منابع کشور صورت می‌گیرد و لذا تعیین محل مناسب برای سرمایه‌گذاری، به نحوی که حداکثر منافع را برای اقتصاد به ارمغان آورد و بیشترین اثر را در

رفع مشکلات اقتصادی کشور، به ویژه اشتغال داشته باشد، امری حیاتی است. در اقتصاد ایران مسئله نیروی کار و مشکلات اشتغال کاملاً ملموس است چرا که آثار نرخهای رشد جمعیتی نسبتاً بالا در دو دهه قبل امروز در بخش اشتغال نمود یافته است. اشتغال تحت تأثیر عوامل مختلفی قرار می‌گیرد؛ برای مثال با این فرض که سطح اشتغال، تنها تحت تأثیر متغیرهای طرف تقاضای نیروی کار است، می‌توان به تحلیل اشتغال پرداخت. به لحاظ نظری، انتظار می‌رود متغیر میزان اشتغال تابع مستقیمی از تولید ناخالص داخلی و سرمایه‌گذاری در بخشهای دولتی و خصوصی باشد (تجلی و همکاران، ۱۳۸۹، ۱۰۶).

با این توضیحات، در این مقاله به ارزیابی عملکرد شرکتهای تعاونی و راهکارها و روشهای بهبود آن می‌پردازیم. این ارزیابی نه تنها در انتخاب راهبرد و ساختار مالی به مدیریت کمک می‌کند، بلکه نشان می‌دهد چگونه راهبردها و ساختار مالی بر ارزش واحد اقتصادی اثر می‌گذارد. ارزیابی عملکرد همچنین می‌تواند در تصمیم‌گیری‌های سرمایه‌گذاری اثربخش باشد و به سؤلهایی از این دست پاسخ دهد: آیا ایجاد یک واحد اقتصادی با ارزش متعارف انجام پذیرفته است؟ آیا بخشهای مختلف یک بنگاه اقتصادی ایجاد ارزش می‌نمایند و از کارایی لازم برخوردارند؟ کدام بخش یا واحد باید فروخته شود یا مورد تجدید ساختار قرار گیرد؟ به هر حال، ارزیابی به مدیریت کمک می‌کند تا درکی از پیشرفت خود در ایجاد ارزش بیابد و از این طریق موفقیت یا شکست راهبردها و ساختار مالی جاری را بسنجد.

برای ارزیابی عملکرد مالی واحدهای اقتصادی، از معیارهای سنتی استفاده می‌شود. در

این روشهای سنتی به سؤلهای زیر پاسخ داده می‌شود (جامعی، ۱۳۸۳):

- ارقام چه می‌گویند؟
- در ارتباط با یکدیگر چه معنایی دارند؟
- بر چه مشکلات، کمبودها و فزونیهای دلالت دارند؟

علی‌رغم اهمیت بسیار زیاد این عرصه تحقیقاتی، تاکنون در داخل کشور مطالعه‌ای در این زمینه در بخش تعاون صورت نگرفته است و لذا در ادامه، به برخی مطالعات نسبتاً مرتبط و تا حدی مشابه پرداخته می‌شود.

برزیده در سال ۱۳۸۳ در پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود با نام «رابطه بین رویکردهای مختلف در اندازه‌گیری عملکرد مالی شرکت» به بررسی رابطه همبستگی بین معیارهای ارزیابی عملکرد در کلیه شرکتهای مختلف صنعتی وسایل حمل و نقل پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار پرداخت و با بیان فرضیه اصلی تحقیق خود تحت عنوان "بین شاخصهای مالی سنتی با بهبود عملکرد کارکنان رابطه وجود دارد"، به این نتیجه رسید که رابطه‌ای مثبت و قوی بین متغیرهای تحقیق وجود دارد (حاجیها، ۱۳۸۹، ۸۱).

کریمی و همکاران (۱۳۸۹) با بررسی تأثیر اهرم مالی و فرصت رشد شرکت بر تصمیمهای سرمایه‌گذاری در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، این تأثیر را اثرگذار دانستند به گونه‌ای که بین اهرم مالی و تصمیمهای سرمایه‌گذاری رابطه‌ای منفی و معناداری تشخیص دادند.

نوروش و یزدانی (۱۳۸۹) در بررسی تأثیر اهرم مالی بر سرمایه‌گذاری در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران به این نتیجه رسیدند که در بررسی و تبیین ارتباط بین اهرم و سرمایه‌گذاری، نظریه‌های مختلفی وجود دارد و مقالات تجربی متعددی به بررسی این ارتباط و عوامل مؤثر بر آن پرداخته‌اند. نتایج به‌دست آمده از تحقیق آنان نشان می‌دهد که رابطه‌ای منفی و معنادار میان اهرم مالی و سرمایه‌گذاری وجود دارد.

شورورزی و آزادوار (۱۳۸۹) با تجزیه و تحلیل ارتباط میان فرصتهای سرمایه‌گذاری و عملکرد شرکتهای بیان کردند که سرمایه‌گذاران به‌دنبال حداکثر کردن ثروت خود هستند. فرصتهای رشد، نیروی محرکی‌اند که ایجاد انگیزه می‌کنند و برای سرمایه‌گذاران پاداش محسوب می‌شوند. آنها همچنین استفاده بموقع و منطقی از فرصتهای سرمایه‌گذاری واحدهای تجاری را در بهبود عملکرد شرکتهای تأثیرگذار دانستند. این محققان با انجام آزمونهای آماری

به این نتیجه رسیدند که بین فرصتهای سرمایه‌گذاری و عملکرد شرکتها رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.

جانسون و سوئن با بررسی ۴۷۸ شرکت در دوره زمانی ۱۹۸۲-۱۹۹۸، ۱۰ شاخص را به عنوان مشخصه‌های شرکت‌های موفق در نظر گرفتند که در این میان سودآوری و نقدینگی از شاخصهای مهم در ارزیابی عملکرد مالی شرکتها محسوب می‌شوند. در واقع سودآوری یکی از شاخصهای مهم در ارزیابی عملکرد مالی شرکتهاست که با استفاده از معیارهایی همچون بازده داراییها (ROA)^۱ و سود عملیاتی ناخالص و... محاسبه می‌گردد (فتحی و توکلی، ۱۳۸۸، ۱۰۷).

گارسیا و همکاران (Garcia et al., 2007) با مطالعه شرکت‌های کوچک و متوسط اسپانیایی در دوره زمانی ۱۹۹۶-۲۰۰۲ به این نتیجه رسیدند که مدیران می‌توانند از طریق کاهش مدت زمان نگهداشت موجودی کالا و کاهش مدت زمان وصول مطالبات و در نتیجه کاهش چرخه نقدینگی، ایجاد ارزش کنند و سودآوری خود را بهبود بخشند.

کاتور^۲ در سال ۲۰۰۶ به سنجش عملکرد شرکت‌های تعاونی کوچک و بزرگ در مالزی پرداخت و به این منظور از معیارهای ارزیابی عملکرد مانند ROA، ROE^۳، EPM^۴ استفاده کرد. یافته‌های تحقیق وی نشان می‌دهد که بر اساس شاخصهای مالی، تفاوت‌های عمده‌ای بین کارایی تعاونیها (بزرگ و کوچک) وجود دارد و میزان شاخصهای مالی در تعاونیهای کوچک رضایت‌بخش‌تر از تعاونیهای بزرگ‌تر است (ملاحسینی و محمدی، ۱۳۸۹، ۱۲۹).

روش‌شناسی تحقیق

تحقیق حاضر از نوع کاربردی و مبتنی بر تحلیل همبستگی بین متغیرهاست. در این تحقیق، اطلاعات مورد نیاز به منظور بررسی ارتباط سرمایه‌گذاری، اشتغال و عملکرد شرکت‌های

1. Return on Accets
2. Kaur
3. Return on Equity
4. Earnings Per Member

تعاونی فعال در استان فارس، با توجه به نبود سیستم مدون و یکپارچه‌ای از اطلاعات شرکتهای مذکور، به طور میدانی از طریق صورتهای مالی شرکتهای تعاونی و اداره تعاون و همچنین از کتب و مقالات متعدد موجود تهیه شده است. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها، از نرم افزار آماری spss استفاده گردیده است.

نحوه محاسبه متغیرهای تحقیق به شرح جدول شماره ۱ است:

جدول ۱. متغیرهای تحقیق

متغیر	نوع متغیر	محاسبه
اشتغال (EMP)	وابسته	لگاریتم تعداد کارکنان شاغل
سرمایه گذاری (INV)	مستقل	(بدهیهای بهره‌دار + حقوق صاحبان سهام) جمع داراییها
بازده داراییها (ROA)	کنترلی	(سود خالص + هزینه بهره) متوسط جمع داراییها

یکی از مباحثی که به نفع اشتغال و به عنوان یکی از راهکارهای حل معضل آن مطرح می‌گردد، افزایش بازده و بهره‌وری منابع است، لذا در این مقاله تأثیر بازده شرکت در میزان اشتغال‌زایی بررسی می‌شود. انتظار می‌رود هر چه بازده داراییها و بهره‌وری منابع افزایش یابد، پیامدهای مثبت‌پیشه، برای جامعه افزایش یابد؛ بنابراین، فرضیه تحقیق به شرح زیر مطرح شده است:

با در نظر گرفتن میزان عملکرد مالی، بین سطح اشتغال‌زایی شرکتهای تعاونی در بخشهای مختلف، اختلاف معناداری وجود دارد.

جامعه مورد مطالعه در این پژوهش، شامل کلیه شرکتهای تعاونی فعال در استان فارس می‌باشد. کل شرکت‌های تعاونیهای فعال استان فارس در ۱۱ گرایش (کشاورزی، خدماتی، صنعتی، حمل و نقل، اعتبار، فرش دستباف، مسکن، معدنی، عمرانی، تأمین نیاز مصرف‌کنندگان، و صنوف خدماتی، چند منظوره) طبقه‌بندی می‌شوند که تعداد آنها برابر ۴۵۱۲ شرکت است. ولی به دلیل محدودیتهای موجود، عدم فعالیت برخی از شرکتهای مذکور و اینکه همه این

شرکتها سیستم مالی و حسابداری مناسبی جهت ارائه اطلاعات ندارند، تنها شرکتهای تعاونی فعال استان فارس به تعداد ۱۳۰۰ شرکت مورد بررسی قرار گرفتند که از میان آنها ۷۲۰ شرکت به عنوان نمونه آماری، به روش تصادفی طبقه‌ای و با در نظر گرفتن محدودیتهای زیر، انتخاب و بررسی شدند:

- عدم توقف عملیاتی شرکتهای انتخابی در طول دوره مورد بررسی؛
- داشتن سیستم مالی و حسابداری مناسب و ارائه صورتهای مالی.

نتایج و بحث

۱. آمار توصیفی متغیرها

آمار توصیفی متغیرهای تحقیق در جدول ۲ ارائه شده است. آمار توصیفی شرکتهای نمونه شامل میانگین، میانه و انحراف معیار مربوط به سالها و متغیرهای مختلف تحقیق است. جدول ۲ نشان می‌دهد که متغیر اشتغال دارای بیشترین میانگین می‌باشد.

جدول ۲. آمار توصیفی شرکتهای نمونه

شرح	عملکرد مالی (ROA)	اشتغال زایی (EMP)
تعداد	۷۲۰	۷۲۰
میانگین	۰/۴۵۶۲	۱/۲۱۲۵
میانه	۰/۱۷۶۴	۱/۱۷۶۱
انحراف معیار	۰/۵۴۶۴	۰/۳۲۰۴

مأخذ: یافته‌های تحقیق

۲. آزمون فرضیه تحقیق

در این بخش ابتدا شرکتهای تعاونی نمونه انتخابی براساس عملکرد مالی، به سه گروه (پایین، متوسط و بالا) تقسیم‌بندی شدند که آمار توصیفی مربوط به هر بخش در جدول ۳ ارائه شده است.

جدول ۳. آمار توصیفی متغیر اشتغال‌زایی بر اساس گروه‌های عملکرد مالی

حد اکثر	حداقل	فاصله اطمینان ۹۵٪ برای میانگین		خطای استاندارد	انحراف معیار	میانگین	تعداد	آمار توصیفی گروه‌های عملکرد مالی
		کران بالا	کران پایین					
۲/۸۴	۰/۶۰	۱/۳۰۹۳	۱/۲۱۲۲	۰/۰۲۴۶۴	۰/۳۸۱۷۰	۱/۲۶۰۸	۲۴۰	عملکرد مالی پایین
۲/۸۴	۰/۷۰	۱/۲۶۲۵	۱/۱۸۹۵	۰/۰۱۸۵۲	۰/۲۸۶۸۹	۱/۲۲۶۰	۲۴۰	عملکرد مالی متوسط
۲/۸۴	۰/۶۰	۱/۱۸۵۴	۱/۱۱۶۰	۰/۰۱۷۶۲	۰/۲۷۲۹۰	۱/۱۵۰۷	۲۴۰	عملکرد مالی بالا
۲/۸۴	۰/۶۰	۱/۲۳۵۹	۱/۱۸۹۰	۰/۰۱۱۹۴	۰/۳۲۰۴۰	۱/۲۱۲۵	۷۲۰	کل

مأخذ: یافته‌های تحقیق

نتایج مندرج در جدول ۴ نشان می‌دهد که دست کم، اختلاف میزان اشتغال‌زایی بین دو گروه معنی‌دار است.

جدول ۴. مقایسه عملکرد مالی بین گروه‌های عملکرد مالی

سطح معناداری	آماره F
۰/۰۰۱	۷/۵۳۹

مأخذ: یافته‌های تحقیق

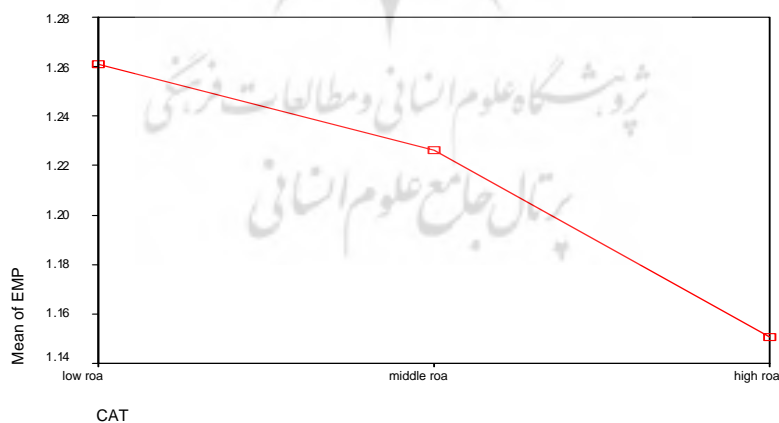
بر اساس اطلاعات جدول ۵ و با توجه به نمودار ۱، شرکتهای دارای عملکرد مالی بالا، نسبت به شرکتهای دارای عملکرد مالی متوسط میزان اشتغال‌زایی پایین‌تری دارند و شرکتهای دارای عملکرد مالی متوسط، نسبت به شرکتهای دارای عملکرد مالی پایین، میزان اشتغال پایین‌تری دارند؛ لذا می‌توان نتیجه گرفت که به طور کلی هرچه عملکرد مالی در بخش تعاون بالاتر باشد، میزان اشتغال پایین‌تر است. همان‌گونه که در جدول ملاحظه می‌شود، این تفاوت عملکرد، فقط بین گروه با عملکرد مالی پایین و سایر گروه‌ها معنی‌دار است و اختلاف اشتغال بین دو گروه با عملکرد مالی پایین و عملکرد مالی متوسط معنی‌دار نیست. نکته جالب توجه آن است که در شرکتهای با عملکرد بهتر به نظر می‌رسد تعداد کارکنان (اشتغال‌زایی) کمتر است و این اختلاف بین گروه با عملکرد مالی خوب و سایر گروه‌ها معنی‌دار است. در ادامه به بررسی اشتغال‌زایی در هر گروه عملکردی خواهیم پرداخت.

جدول ۵. مقایسه چندگانه بین گروه‌های عملکرد مالی

گروه i	گروه j	تفاضل میانگین گروه i از گروه j	خطای استاندارد	سطح معناداری	فاصله اطمینان ۹۵٪	
					کران پایین	کران بالا
عملکرد مالی پایین	عملکرد مالی پایین					
	عملکرد مالی متوسط	۰/۰۳۴۷	۰/۰۲۸۹۹	۰/۲۳۱	-۰/۰۲۲۲	۰/۰۹۱۶
	عملکرد مالی بالا	۰/۱۱۰۱*	۰/۰۲۸۹۹	۰/۰۰۰	۰/۰۵۳۲	۰/۱۶۷۰
عملکرد مالی متوسط	عملکرد مالی پایین	-۰/۰۳۴۷	۰/۰۲۸۹۹	۰/۲۳۱	-۰/۰۹۱۶	۰/۰۲۲۲۲
	عملکرد مالی متوسط					
	عملکرد مالی بالا	۰/۰۷۵۳*	۰/۰۲۸۹۹	۰/۰۱۰	۰/۰۱۸۴	۰/۱۳۲۳
عملکرد مالی بالا	عملکرد مالی پایین	-۰/۱۱۰۱*	۰/۰۲۸۹۹	۰/۰۰۰	-۰/۱۶۷۰	-۰/۰۵۳۲
	عملکرد مالی متوسط	-۰/۰۷۵۳*	۰/۰۲۸۹۹	۰/۰۱۰	-۰/۱۳۲۳	-۰/۰۱۸۴
	عملکرد مالی بالا					

*: تفاضل میانگین در سطح ۱ درصد معنی دار است.

مأخذ: یافته‌های تحقیق

نمودار ۱. مقایسه اشتغال‌زایی بین گروه‌های عملکرد مالی

۳. مقایسه اشتغال‌زایی بین بخشهای مختلف تعاون در گروه‌های عملکرد مالی

آمار توصیفی میزان اشتغال‌زایی مربوط به صنایع مختلف و همچنین آماره F مربوط به مقایسه بین صنایع، به تفکیک گروه‌های عملکرد مالی، در جدول ۶ ارائه شده است.

جدول ۶. آمار توصیفی مربوط به اشتغال‌زایی بخشهای مختلف در گروه‌های عملکرد مالی

نوع صنعت	عملکرد مالی پایین			عملکرد مالی متوسط			عملکرد مالی بالا		
	تعداد	میانگین	انحراف معیار	تعداد	میانگین	انحراف معیار	تعداد	میانگین	انحراف معیار
صنعت	۳۵	۱/۱۴۲۳	۰/۱۸۵۹۴	۳۶	۱/۲۰۶۹	۰/۲۰۱۰۷	۳۱	۱/۱۷۷۴	۰/۱۹۴۴۷
کشاورزی	۴۴	۱/۲۵۵۶	۰/۲۲۵۲۰	۵۹	۱/۲۲۱۱	۰/۱۸۱۶۱	۵۹	۱/۱۸۴۶	۰/۲۶۱۰۲
خدمات	۷۷	۱/۱۴۱۹	۰/۱۷۵۳۵	۷۹	۱/۱۵۴۴	۰/۱۹۷۳۳	۸۴	۱/۱۱۱۹	۰/۲۱۸۶۷
سایر گروهها	۸۴	۱/۴۲۱۸	۰/۵۵۲۸۶	۶۶	۱/۳۲۶۶	۰/۴۳۳۵۶	۶۶	۱/۰۱۳۵	۰/۳۹۶۷۳
کل	۲۴۰	۱/۲۶۰۸	۰/۳۸۱۷۰	۲۴۰	۱/۲۲۶۰	۰/۲۸۶۸۹	۲۴۰	۱/۱۱۱۱	۰/۲۹۱۹۴
آماره F	۹/۵۱۹			۴/۶۰۲			۴/۴۲۳		
سطح معناداری	۰/۰۰۰			۰/۰۰۴			۰/۰۰۵		

مأخذ: یافته‌های تحقیق

با توجه به اینکه سطح معنی‌داری در کلیه گروه‌های عملکردی از ۵٪ کمتر است، لذا می‌توان استنباط کرد که دست کم اختلاف میزان اشتغال‌زایی بین دو دسته از صنایع (در هر گروه عملکردی) معنی‌دار است؛ از این رو به منظور بررسی بیشتر، به مقایسه چندگانه در هر گروه می‌پردازیم. نتایج مربوط به مقایسه چندگانه بین صنایع مختلف در هر گروه عملکرد مالی، در جدول ۷ خلاصه شده است.

با توجه به نتایج جدول ۷ و نمودار ۲، مشاهده می‌شود که در گروه با عملکرد مالی پایین، بین میزان اشتغال‌زایی سایر شرکتها و شرکتهای صنعتی و کشاورزی و خدماتی تفاوت

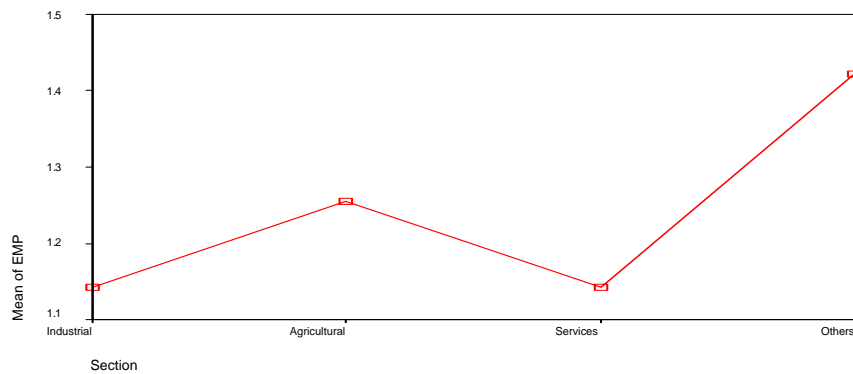
معناداری وجود دارد بدین معنی که در گروه با عملکرد مالی پایین، میزان اشتغال‌زایی در سایر گروه‌های شرکتی بالاتر بوده و تعداد کارکنان این شرکتها در مقایسه با سایر گروه‌های در نظر گرفته شده (شامل صنعت، کشاورزی و خدمات) بیشتر بوده است.

جدول ۲. مقایسه چندگانه مربوط به اشتغال‌زایی بخشهای مختلف در گروه‌های عملکرد مالی

گروه i	گروه j	عملکرد مالی پایین		عملکرد مالی متوسط		عملکرد مالی بالا	
		تفاضل میانگین	سطح معناداری	تفاضل میانگین	سطح معناداری	تفاضل میانگین	سطح معناداری
صنعت	صنعت						
	کشاورزی	-۰/۱۱۳۳	۰/۱۶۹	-۰/۰۱۴۲	۰/۸۱۱	-۰/۰۰۷۲	۰/۹۰۹
	خدمات	۰/۰۰۰۴	۰/۹۹۶	۰/۰۵۲۶	۰/۳۵۲	۰/۰۶۵۵	۰/۲۷۶
	سایر گروه‌ها	-۰/۲۷۹۵*	۰/۰۰۰	-۰/۱۱۹۶*	۰/۰۴۱	۰/۱۶۳۹*	۰/۰۰۹
کشاورزی	صنعت	۰/۱۱۳۳	۰/۱۶۹	۰/۰۱۴۲	۰/۸۱۱	۰/۰۰۷۲	۰/۹۰۹
	کشاورزی						
	خدمات	۰/۱۱۳۷	۰/۰۹۹	۰/۰۶۶۸	۰/۱۶۸	۰/۰۷۲۸	۰/۱۳۵
	سایر گروه‌ها	-۰/۱۶۶۲*	۰/۰۱۵	-۰/۱۰۵۴*	۰/۰۳۷	۰/۱۷۱۲*	۰/۰۰۱
خدمات	صنعت	-۰/۰۰۰۴	۰/۹۹۶	-۰/۰۵۲۶	۰/۳۵۲	-۰/۰۶۵۵	۰/۲۷۶
	کشاورزی	-۰/۱۱۳۷	۰/۰۹۹	-۰/۰۶۶۸	۰/۱۶۸	-۰/۰۷۲۸	۰/۱۳۵
	خدمات						
	سایر گروه‌ها	-۰/۲۷۹۹*	۰/۰۰۰	-۰/۱۷۲۲*	۰/۰۰۰	۰/۰۹۸۴*	۰/۰۳۷
سایر گروه‌ها	صنعت	-۰/۲۷۹۵*	۰/۰۰۰	-۰/۱۱۹۶*	۰/۰۴۱	-۰/۱۶۳۹*	۰/۰۰۹
	کشاورزی	۰/۱۶۶۲*	۰/۰۱۵	۰/۱۰۵۴*	۰/۰۳۷	-۰/۱۷۱۲*	۰/۰۰۱
	خدمات	۰/۲۷۹۹*	۰/۰۰۰	۰/۱۷۲۲*	۰/۰۰۰	-۰/۰۹۸۴*	۰/۰۳۷
	سایر گروه‌ها						

مأخذ: یافته‌های تحقیق

*: تفاضل میانگین در سطح ۵ درصد معنی دار است.

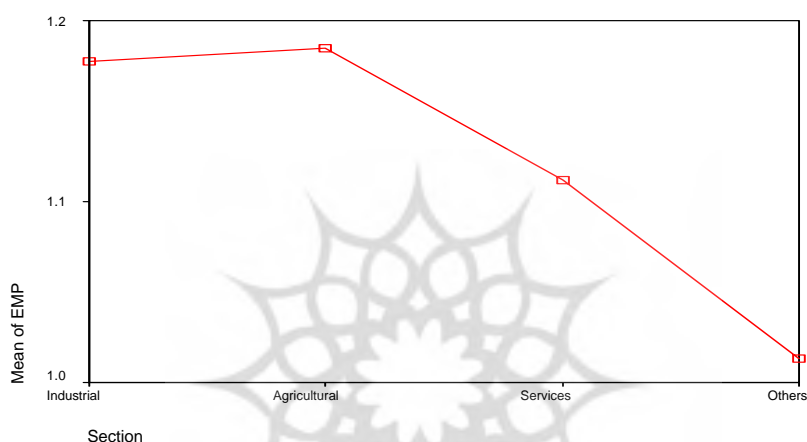
نمودار ۲. مقایسه اشتغال‌زایی بخشهای مختلف در سطح عملکرد مالی پایین

در شرکتهای مربوط به گروه با عملکرد مالی متوسط، همان گونه که از نتایج جدول ۷ و نمودار ۳ مشاهده می‌شود، بین میزان اشتغال‌زایی سایر شرکتها و شرکتهای خدماتی و صنعتی و کشاورزی تفاوت معناداری وجود دارد، اما تفاوت اشتغال‌زایی بین سایر گروه‌ها معنی‌دار نیست بدین معنی که در گروه با عملکرد مالی متوسط، میزان اشتغال‌زایی در سایر گروه‌های شرکتی، بالاتر بوده و تعداد کارکنان این شرکتها در مقایسه با سایر گروه‌های در نظر گرفته شده (شامل صنعت، کشاورزی و خدمات) بیشتر بوده است.

نمودار ۳. مقایسه اشتغال‌زایی بخشهای مختلف در سطح عملکرد مالی متوسط

در سطح عملکرد مالی بالا نیز (جدول ۷ و نمودار ۴)، اختلاف معنی‌داری بین اشتغال‌زایی سایر شرکتها و بخشهای صنعت، خدمات و کشاورزی مشهود است؛ اما نکته جالب توجه آن است که در این گروه (شرکتهای با عملکرد مالی خوب)، برعکس دو گروه قبلی عملکردی، میزان اشتغال‌زایی سایر گروه‌های شرکتی، که در دو بخش قبل حائز بالاترین رتبه بود، به پایین‌ترین رتبه‌نزل نموده و دو گروه صنعت و کشاورزی، بالاترین میزان اشتغال را نشان می‌دهند.

نمودار ۴. مقایسه اشتغال‌زایی بخشهای مختلف در سطح عملکرد مالی بالا

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

نتایج حاصل از تحقیق حاضر نشان داد که بین سطح اشتغال‌زایی شرکت‌های تعاونی در بخشهای مختلف بر اساس عملکرد مالی، اختلاف معناداری وجود دارد و در نتیجه، فرضیه تحقیق پذیرفته می‌شود که این نتیجه مشابه تحقیقاتی همچون برزیده (Barzideh, 2004)، گارسیا و همکاران (Garcia et al., 2007)، کاتور (Kaur, 2006) می‌باشد. با توجه به اینکه شرکت‌های دارای عملکرد مالی بالا نسبت به شرکت‌های دارای عملکرد مالی متوسط میزان اشتغال پایین‌تری دارند، پس در کل می‌توان نتیجه گرفت که کاهش عملکرد مالی در سایر گروه‌های شرکت‌های تعاونی، به اشتغال‌زایی بالاتر منجر گردیده است.

نتایج حاصل از تحلیل داده‌ها حاکی از آن است که عملکرد مالی بهتر در گروه‌های کشاورزی، صنعت و خدمات منجر به نرخ اشتغال بالاتر شده و عملکرد مالی ضعیف در این گروه‌ها، نرخ اشتغال‌زایی آنها را کاهش داده است؛ لذا می‌توان گفت که اشتغال بیشتر به ترتیب در بخش‌های کشاورزی، صنعت و خدمات، منجر به عملکرد مالی بهتر شده است. در سطوح عملکردی ضعیف و متوسط، میزان اشتغال‌زایی سایر گروه‌های شرکتی، بیشتر بوده است. لذا با توجه به اینکه باید علاوه بر ایجاد فرصت‌های اشتغال، به افزایش بهره‌وری نیز اندیشید، به مسئولان پیشنهاد می‌گردد به ترتیب در بخش‌های کشاورزی، صنعت و خدمات از طریق ایجاد اشتغال و افزایش نیروی کار به بهبود بازدهی پردازند و در این راستا برنامه‌ریزی نمایند.

برای انجام تحقیقات آتی در این عرصه مطالعاتی پیشنهادهای زیر ارائه می‌شود:

۱. با توجه به اینکه در تحقیق حاضر کل شرکت‌های تعاونی بررسی شدند، پیشنهاد می‌شود در تحقیقات آتی، صنایع خاص و شرکت‌های تعاونی کشاورزی یا صنعتی به صورت جداگانه و یا مقایسه‌ای در نظر گرفته شوند تا نتایج را بتوان به طور دقیق‌تر به شرکت‌ها اختصاص داد و یا آنها را با همدیگر مقایسه کرد.
۲. با توجه به اینکه در تحقیق حاضر فقط شرکت‌های تعاونی بررسی شدند، پیشنهاد می‌شود با یافتن معیارهایی قابل قیاس، در تحقیقات آتی، عملکرد مالی شرکت‌های تعاونی با شرکت‌های بورسی مقایسه شود.

منابع

۱. اورنگی، مینا و غلامحسین حسینی‌نیا و علیقلی حیدری (۱۳۸۹)، سنجش سازه‌های مؤثر بر گرایش دانش‌آموختگان و دانشجویان سال آخر رشته‌های کشاورزی به اشتغال در بخش تعاون استان خراسان جنوبی، تعاون، سال ۲۱، دوره جدید، شماره ۱، ۱۰۱-۱۱۲.

۲. تجلی، سید آیت الله و صمد عزیزنژاد و آرش میرشمسی (۱۳۸۹)، آثار کاهش نرخ سود بانکی بر تورم، اشتغال و سرمایه‌گذاری، تهران: مجلس شورای اسلامی، مرکز پژوهش‌ها.
۳. جامعی، رضا (۱۳۸۳)، روش‌های ارزیابی عملکرد مالی شرکتهای تعاونی، مجله تعاون، شماره ۱۵۳، ص. ۲۵-۲۷.
۴. حاجیها، زهره (۱۳۸۹)، مدل پیش‌بینی درجه سیاسی بودن مدیران مالی شرکت‌های تحت پوشش بورس اوراق بهادار تهران با استفاده از شاخص‌های عملکرد مالی، فصلنامه مدیریت صنعتی، دانشکده علوم انسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد سنندج، سال ۵، شماره ۱۲، ۷۹-۸۸.
۵. شورورزی، محمدرضا و ایمان آزادوار (۱۳۸۹)، تجزیه و تحلیل ارتباط میان فرصت‌های سرمایه‌گذاری و عملکرد شرکت‌ها، مجله حسابداری مدیریت، سال سوم، شماره ۶، ۱۳-۲۳.
۶. عرفانی، محمود (۱۳۷۰)، قوانین تجارت، انتشارات جهاد دانشگاهی.
۷. عرفانی، محمود (۱۳۸۱)، حقوق تجارت، جلد دوم، نشر میزان.
۸. فتحی، سعید و سیداسین توکلی (۱۳۸۸)، بررسی ارتباط بین مدیریت سرمایه در گردش و عملکرد مالی بنگاه‌های اقتصادی، بررسی‌های بازرگانی، شماره ۳۶، ۱۰۴-۱۱۶.
۹. کریمی، فرزاد، حسنعلی اخلاقی و فاطمه رضایی‌مهر (۱۳۸۹)، بررسی تأثیر اهرم مالی و فرصت رشد شرکت بر تصمیمات سرمایه‌گذاری در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، فصلنامه علمی پژوهشی حسابداری مالی، سال دوم، شماره ۸، ۶۰-۷۴.
۱۰. لهسایی‌زاده، عبدالعلی (۱۳۸۴)، جامعه‌شناسی کشاورزی، چاپ اول، انتشارات اطلاعات، تهران.
۱۱. ملاحسینی، علی و محدثه محمدی (۱۳۸۹)، رابطه بین توان مدیران و عملکرد تعاونی‌های مصرف شهر کرمان، تعاون، سال ۲۱، شماره ۱، ۱۲۵-۱۴۱.
۱۲. نوروش، ایرج و سیما یزدانی (۱۳۸۹)، بررسی تأثیر اهرم مالی بر سرمایه‌گذاری در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، مجله پژوهش‌های حسابداری مالی، سال دوم، شماره دوم، ۳۵-۴۸.

13. Barzideh, N. (2004), The relationship between different approaches in financial performance measurement of industrial companies of transportation devices accepted in Tehran Stock Exchange, Master Dissertation, Economic Science Univ. 198p.
14. Garcia, J. P., T. Martinez, P. Martinez (2007), Effects Working Capital Management on SME Profitability, *Journal of Management Finance*, 3(2): 164-177.
15. Kaur, I. (2006), Performance management: an evaluation of co-operative performance in Malaysia, *Malaysian Journal of Co-operative Management*, 2: 1-17.

